

ИМОМ ИСМОИЛ АЛ-БУХОРИЙ ҲАДИСЛАРИДА ТАРБИЯ МАСАЛАЛАРИ

Рашидова Мухлиса Абдулхай кизи-

Тошкент Кимё халқаро университети Бошланғич таълим йўналиш талабаси

Аннотация: Ушбу мақолада ўқувчиларни ахлоқий тарбиялашда буюк мутафаккирмиз Имом Исмоил ал-Бухорий ҳадислари орқали ота-онага яхшилик қилиш қоидалари баён этилган.

Калит сўзлар: Тарбия, методика, луғат иши, ўқувчилар, миллий кадрият, ҳадис илми, яхшилик қилиш.

ISSUES OF UPBRINGING IN THE HADITHS OF IMAM ISMAIL AL-BUHARI.

Annotation: This article describes the rules for doing good to parents through the hadiths of Imam Ismail al-Bukhari, a great thinker in the moral education of students.

Keywords: upbringing, methodology, dictionary work, students, national value, science of Hadith, doing good.

Тарбия таълимнинг энг муҳим таркибий қисмидир. Аслида ҳар қандай таълим ҳам тарбиядан бошланади. Тарбиянинг асосий вазифаларидан бири шахсни миллий-маънавий ҳамда умуминсоний кадриятлар билан таништириш ва яқинлаштириш орқали юксак маънавиятли шахсни камол топтиришдан иборатдир. Миллий кадриятимиз бўлган ҳадис илмида тарбия масаласида амал қилиш лозим бўлган вазифалар бор.

Ўқувчиларнинг ахлоқий хислатларни тарбиялашда оила муҳитдан тарбиялаш буюк мутафаккирмиз Имом Исмоил ал-Бухорий ҳадисларида батафсил баён этилган. Яъни дарс машғулотларида буюк мутафаккирмиз Имом Исмоил ал-Бухорийнинг ҳаёт йўллари ҳақида қизиқарли маълумотларни хикоя қилиш орқали у зотга нисбатан ҳурмат ҳиссини уйғотиш ва у зотнинг тарбия ҳақидаги ҳадисларидан саволлар бериш орқали ўқувчиларнинг ижтимоий онгни шакиллантириш орқали саволлар бериш

орқали фаоллаштириш лозим²⁴. Ўқувчиларга берилган саволлар қуйидагилардан иборат:

Сен ота-онагга қандай яхшилик қила оласан?

1. Эй фарзанд! Ота-онангга итоат қил, яхши кўр ва насихатларига амал қил.
2. Улар олдида одоб билан ўтир, сенинг ҳузурингга келсалар, ўрнингдан тур ва уларнинг овозидан овозингни баланд кўтарма.
3. Ота-онанг қувватли вақтларида улар ҳурсанд бўладиган ишларни қил. Агар қувватлари кетиб ишга яроқсиз бўлиб қолсалар, зиммангдаги ҳақларини адо этиш учун муҳтож бўладиган барча нарсаларни уларга ёрдам бер.
4. Улар сенга қаттиқлик қилсалар, уларга кўпол гапирма. Чунки фақат сенинг фойдангни хоҳлашади.
5. Эрталаб турганингда ва кечкурун ётишингдан олдин, уларни кўрганингда салом бер.
6. Уларни ғазаблантирадиган амаллардан йироқ бўл. Кўпроқ умр кўришларини яхши кўр ва шуни озру қил. Чунки улар ҳам сенинг саломат бўлишингни озру қиладилар.
7. Улар бирон иш буюрганларида зинҳор “уф”, дема.
8. Чақирганларида “лаббай”, деб тезда ҳузурларига йетиб бор.
9. Уларга озор йетишига сабабчи бўлма. Яъни, болалар билан уришма ва уларнинг ота-оналарини сўкма. Акс ҳолда ўша ёмон болалар ҳам сенинг ота-онагни сўкадилар.

Ота-онага яхшилик қилиш

Эй фарзанд, атрофингга қара ва ота-оналарнинг ўз фарзандларига қилган ишлари ҳақида ўйлаб кўр. Ана шу шунда ота-онанг сени тарбиялаш ва касал бўлганингда даволатишда бошларидан кечирган қийинчиликларини билиб оласан.

Онанг сени тўққиз ой қорнида кўтарган вақтида анча оғриқларни тортиб, кўп машаққатларни бошидан ўтказган. Сени емизиш, ювиб тараш, иссиқ-совуқдан сени химоя қилишда у бечора кеча ва кундузларни қийинчиликда ўтказди.

²⁴ Uvatov U. Xadis ilmining sultoni. O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati. 1993. 29 oktyabr. №43-44

Сен улғайгач, сенга қандай емаклаш, қандай юриш, қандай йэйиш ва ичиш, қандай гапириш, барча-барчасини ўтгатди. У ҳар куни сен учун таом ва чой тайёрлайди. Кийимларингни ювиб, ётишинг учун жой солади. У сени кўриб кўзи қувонади, қалби шодланиб орзу-умидларга чўмади. Отанг еса ишлаб Аллоҳ берган ризкни топиш учун ҳар куни уйдан чиқиб кетади.

Сенинг роҳатингни ўйлаб қийналади, меҳнат қилади. Сенинг йэйишинг, ичишинг, кийинишинг, турар жойинг ва таълим олишинг учун кўпроқ пул топишга ҳаракат қилади. У сени яхши кўради ва сени ҳаётингда ютуқларга еришиб, муваффақият қозониб яшашингни кўришидан ҳам кўпроқ бирон нарсани яхши кўрмайди. Шунинг учун сен ота-онангга итоат етиб, уларга яхшилик қилишинг керак.

Ота-онага яхшилик қилишинг аввали уларга итоатли бўлишдир. Чунки улар болаларини зарарли нарсага буюрмайди. Агар ота-онанг касал бўлиб қолсалар, уларни давола, агар ожизланиб камбағал бўлиб қолсалар, уларга пулдан ёрдам қил. Одамлар ота-онангни сўкмасин десанг, сен уларни ота-онасини сўкма. Уларга мулойимлик билан гапир. Уларнинг сўзидан сиқилма. Агар тирик бўлишса, уларга узоқ умр сўраб, вафот етган бўлишса, раҳмат сўраб ҳақларига дуо қил. Бу тарбия қилганликлари ва ёшлигингда меҳрибон бўлганликлари евазига сендан уларга мукофот бўлади.

Фойдали насиҳатлар²⁵

1. Ўзинг ҳам, молинг ҳам отангникидир.
2. “Ота-онасини ҳурмат қилган кишининг умри узун бўлади”.
3. “Ҳақиқий фарзанд ҳар бир соҳада ўз отасини ҳукмига бўйсунди”.
4. Ўғил доно бўлса, ота роҳат топибди.
5. Отанинг хатоси учун танбеҳ берувчи бўлма.

Ота-онани ўрнини ҳеч ким босолмайди

Ота-она учун фарзандининг чиройли хулқи ва одоби муҳимдир. Одобли боланинг ота-онаси камбағал бўлса ҳам ҳеч айб емас. Чунки ҳар бир нарса Яратганнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ. Ота-онасининг фақирлигини айб санаш, буни ўзларига айтиб, тақдирдан нолиш жуда катта хатодир.

²⁵ Зиёвуддин Раҳим. Бола одоби билан азиз. Т.: 2022 йил

Эй фарзанд, сенинг ота-онанг ҳаёт екан, соғ-саломат екан, уларнинг кадрига йет, яшаб турганини ғнимат бил. Шуни унутмаки, ота-онанинг камбағаллиги айб эмас. Аслида фарзанднинг одобсизлиги ниҳоятда катта айбдир. Одобсиз боланинг ота-онаси бой, мартабали ёки олим бўлса ҳам одамлар еътиборида бўлмайди. Ундай бола ота-она шаънига иснод келтиради. Фарзандни туфайли обрў-еътиборидан қолган ота-она касалликка чалинади, вақтидан ерта қарийди, умри қисқаради.

Одобли боланинг ота-онаси фақир ва камбағал бўлса ҳам боласи туфайли кадрли ва ҳурматли бўлади. Эл-юрт орасида ҳурматда, иззатда бўлган ота-онанинг соғлиғи яхши, руҳи тетик бўлади. Тенгдошларига нисбатан ёш кўринади, умри узаяди. Шунинг учун сен одобли ва яхши бола бўлишинг керак. Шунда ота-онангни ҳурмат етиб, уларни хурсанд қилган ва кадрларига йетган бўласан. Зеро, ота-онаг ўрнини ҳеч ким босолмайди.

Фарзанд ота-онасидан доим қарздор

Азиз болажонлар, шуни билингларики, атрофингиздаги болалар, ўрта ва катта ёшдаги кишилар марҳаматли ва шафқатли бўлишлари мумкин. Аммо ҳеч бир киши сизларга ота-онангиздек садоқатли бўлолмайди. Ота-онангиз ҳамиша сизларнинг баркамол ва солиҳ бўлишингизни хоҳлайдилар.

Ота-онангиз сизларни парвариш қилишда иссиқ-совуққа чалинтирмайди, соғ-саломат, одобли ва илмли бўлишингизда чеккан машаққатларини, тортган кулфатларини, ўзи йемаса ҳам сизларга йедириб-ичирганини унутманг. Ҳамиша уларнинг розилиги йўлида, атрофимизда парвона бўлган, тобимиз қочиб қолса, хузур-ҳаловатини йўқотган ҳам онадир.

Она биз учун боғбондир. У доим бизни парвариш пайида бўлади. Буни тушунган ҳар қандай бола ўз онаси ҳурматини барча нарсадан устун қўяди. Ақлли фарзанд бир дақиқа бўлса ҳам она меҳрини седан чиқармайди, кичикроқ бўлса ҳам ишга қўл урганда онани бундан хабардор қилиб, унинг розилигини олади. Айтган сўзларига кулоқ солиб, маслаҳатларига амал қилади, ҳар вақт онани миннатдор қилишга интилади. Биз онамизнинг бир бўлагимиз, агар бирор аъзомиз оғриси, онамизнинг тани оғрийди, агар биз хурсанд бўлсак, онамиз ҳам хурсанд бўлади. Шундай екан,

доим онамизга еътиборли бўлайлик, уларни қаровсиз қолдирмайлик, ҳамиша хабар олиб турайлик.

Ота-онага қандай муносабатда бўлиш керак?

Фарзандлар ота-онага итоат етиб, ҳар бир фурсатни розилиklarини олиш учун ғанимат билмоғи керак. Боланинг бахт-саодатига еришиши, ютуқ ва муваффақият қозониши ота-онанинг хурсандчилиги ва розилиги туфайли ҳосил бўлади. Болалар ота-онасини ҳурмат қилиш қаторида уларни шарманда қилмасликлари ва номларини булғамасликлари керак. Ота-онанинг сўзларига ишонмаган, улардан ўзини ақлли ва ишбилармон ҳисоблаган болалар ҳаётда кўп қийинчиликларга дучор бўлади. Чунки ишончсизлик одамда алдов ва ёлғончиликни пайдо қилади. Ёлғончилик ва иккиюзламачилик еса барча ёмон ишларга сабаб бўлади.

Аслида ҳар қандай одамга ёлғон гапириш катта жиноят, оғир гуноҳдир. Аммо ота-онани алдаш жуда катта гуноҳ саналади. Ота-онасига билдирмай бирон ёмон ишни қилиш ота-онага нисбатан ҳурмацизлик, уларни ҳақоратлаш билан тенгдир. Аслида болалар қийин ҳолатга тушганларида ростини айтиб, ота-оналарини бундан хабардор қилиб, ота-она ўзларининг ақли ва тажрибаси билан бу қийин ҳолатдан чиқиш йўлларини кўрсатиб берадилар. Демак, ҳар бир бола ўз ота-онасини қилаётган иши ва ҳолатидан хабардор қилиниши баробарида унинг насиҳати ва маслаҳатларига кулоқ тутиши ва амал қилиши керак.

Ўқувчиларни билимларни мустаҳкамлаш учун “Синквен” усулидан фойдаланамиз:

Синквен усули

1-қатор. От (1)	Она
2-қатор. Сифат (2)	Меҳрибон, оққўнгил
3-қатор. Феъл (3)	тарбиялайди, озиқлантиради, эркалайди
4-қатор. Тугал жумала	Она ҳар доим оққўнгил
5-қатор. Ибора ёки синоним	Меҳрибон

Дарс сўнгида ўқувчиларнинг билимларни янада мустаҳкамлаш учун болалар луғатидан фойдаланамиз.

Болалар луғати

Лаббай – биров чақирганда бериладиган жавоб (аслида “лаббай” сўзи “мана, хузурингиздаман” маъносини англатади.

Уф – бирон нарсадан шикоят ва ранжишни ифодалайди (аслида “уф” сўзи “сендан безорман”, “жонимга тегдинг”, маъносини англатади. Шу сабаб бу сўзни зинҳор тилга олмаслик керак. Айниқса ота-онамиз олдида “уф” демаслигимиз лозим.)

Дарс машғулотлари мазмунидан келиб чиқиб, ўқувчиларига уйга вазифа берилади. Уйга вазифада ота-оналар билан биргаликда ота-оналар ва қариндошлик ришталари хақида ҳадис ўрганиб келиш.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Зиёвуддин Раҳим. Бола одоби билан азиз. Т.: 2022 йил

2. Аҳмад Муҳаммад Турсин, Соҳилсин денгиз.-Т.: Ҳилол нашири. 2022 йил

3. Uvatov U. Xadis ilmining sultoni. O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati. 1993. 29 oktyabr.

№43-44